

Összeállította: Györfi Éva

KONFLIKTUSKEZELÉS SZEMTŐL SZEMBE – A RESZTORATÍV SZEMLÉLET ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK EGY LEHETSÉGES MÓDJA²⁵

A tisztán tett, tettes vagy áldozat-orientált kriminálpolitikai koncepciók és gyakorlatok, tartozzanak bármely büntetőjogi iskolához, a XX. század második felére lényegében nem teljesítették sem a társadalom védelmének követelményét, sem az elkövető megneveléséhez fűzött várakozásokat. A tradicionális büntetőjogi nézetekkel és megvalósulásukkal szemben egyre erősödő kritikai nyomásnak köszönhetően, a hetvenes évektől kezdődően, először elméleti szinten, majd kísérleti programokkal és nemzetközi dokumentumok támogatásával is, megindult a büntető igazságszolgáltatás működésének, hatékonyságának új szempontú vizsgálata, amely elvezetett a legkülönbébb alternatív megközelítések alkalmazásáig. Alapvető kérdésként merült fel, hogy minden esetben szükséges-e az állami büntetőhatalom beavatkozása, minden olyan esetben is, amikor maguk a bűncselekmény érintettjei bírnak a megbékélés szándékával, a konfliktusrendezés képességével és a jóvátételben való megegyezési készséggel. Hogyan kezelhetők azok a cselekmények, amelyek a büntetőjog szabályai alapján bűncselekménynek minősülnek, de a közvetlen érintettek nem tekintik annak, illetve meg sem jelennek az állami bűnüldöző szervek látókörében? Elképzelhető-e a bűnügy – akár a büntetőjog rendszerén belül, akár attól teljesen függetlenül történő elintézése – oly módon, hogy a tettes és áldozat nem az állam büntetőigényére tekintettel, hanem kölcsönös meglegedettséget nyújtó egyezség formájában rendezzi a felborult egyensúlyt?

Ezekre a kérdésekre válaszul, a fő fejlődési irányként elkönyvelt ún. dekriminalizációs irányzatok többfajta lehetőséget is felvázoltak. Ide tartoznak a szakirodalomban és a joggyakorlatban diverziós eljárásokként ismert elterelő megoldások, amelyek a tradicionális büntetőeljárás sikertelenségét, számos negatív hozadékát tekintetbe véve, az elkövetőt és a bűnügy többi szereplőjét kivonni törekedtek az igazságszolgáltatási folyamat egészéből, vagy meghatározott eljárási szakaszából. De ide tartoznak az ún. resztoratív (helyreállító) igazságszolgáltatás különféle képpen elterjedt modelljei is, amelyek alapvetően az áldozat, elkövető és ezek támogató közösségei szükségleteire építenek. Most arra teszünk kísérletet, hogy a Magyarországon elterjedőben lévő resztoratív szemléletű konfliktuskezelő technikák közül bemutassuk azt, amely az eddigi jelek szerint működőképesnek bizonyul több fronton is.

A modell

A resztoratív (helyreállító) eljárások, működjenek akár a büntető igazságszolgáltatás részeként, vagy annak kiváltására szolgáló stratégiaként, az alábbi folyamatok köré szerveződnek:

1. A „rossz”, a helytelen magatartás vagy a bűncselekmény beismerése (tények tisztázása, megbeszélése).

²⁵ A cikk a megjelenés alatt álló Szemtől szembe... Kézikönyv tanulmányaira épül. Összeállította: dr. Györfi Éva, a Család Gyermek Ifjúság Kiemelten Közhasznú Egyesület munkatársa.

2. Az ártalmas hatások megosztása és megértése (érzelmeik, érdekeik, szükségletek kifejezése).

3. Megegyezés a jóvátétel feltételeiben (jóvátétel elfogadása).

4. A jövőbeli magatartásról szóló megállapodás elérése (változás keresztülvitele).

Az alapvető helyreállító igazságszolgáltatási modellekben mindenki azt kutatja, miként megy keresztül az áldozat és az elkövető, illetve a konfliktusban érintett ezen a négy lépésen. Többféle elnevezéssel illetik ezeket a modelleket: tettes-áldozat békéltetés, különféle (közösségi, szimbolikus, jogi) mediációs eljárások, felelősségi csoport konferencia módszerek, rendőrségi jóvátételi programok, közösségi békéltetés, békítő körök, ítélő körök stb. Az egyes módszerek különböznek az alkalmazott konfliktuskezelő technikában, a bevont résztvevői körben, az érintettek és a közvetítést végző mozgásterében, illetve az utóbbi szerepében és képzettségi követelményeiben, abban, hogy az eljárás kártérítés vagy békítés dominanciájú, valamint hogy milyen szervezeti keretben látják el az adott tevékenységet. A megvalósult modellekről általában elmondható, hogy a büntetőeljárást megelőzik, ill. meghatározott esetekben helyettesítik. Amennyiben tehát pl. az áldozat-elkövető békéltetés és egyezség sikeresnek tekinthető, ez a büntető felelősségrevonás elmaradását eredményezi. Ha az egyezségi eljárás eredménytelen, marad a tradicionális igazságszolgáltatás lehetősége. Működik olyan modell, ahol a diverzió kérdésében már a rendőrség döntési kompetenciával bír, máshol csak az ügyész vagy a bíró rendelkezhet e kérdésben. Egyes országokban kifejezetten preferálják a fiatalok bűncselekményeinél, első elkövetésnél, vagy ún. bagatell-bűncselekmények esetében.

Némileg egyszerűsítve, a helyreállító igazságszolgáltatás egy olyan eljárás, amely bevonja a közvetlen érintetteket annak meghatározásába, hogy hogyan lehetne a legjobban rendbe hozni az elkövetési magatartással okozott sérelmet.

Minimumként a helyreállító igazságszolgáltatási programnak tehát (1), be kell vonnia az áldozatokat és az elkövetőket, illetve ezek közösségeit az olyan szemtől-szemben találkozókon, ahol (2), ők határozzák meg a folyamat kimenetelét.

Konferencia-modellek. A konferencia-megbeszélés hasonlít a mediációhoz a főszereplők bevonásában, illetve abban is, hogy a viták megoldása nem szakmai-professzionális beállítódású. A konferencia-módszer azonban nem mediáció. Ennek a módszernek a pártfogói szerint a mediáció alkalmatlan a büntetőjogi megtorlás eseteiben, mert a polgári jogon alapuló eljárás „morálisan egyenlő” vitában állóknak kínál lehetőséget egy tárgyalásos kompromisszum elérésére. Mivel a mediáció nem más, mint facilitált párbeszéd két fél között, az eljárásnak a felek közötti interakciókat irányító mediátorra kell épülnie. Ettől eltérően, a konferencia-módszer a csoportos eljárás normatív hatását aknázza ki a viselkedés rendbehozatalára, szabályozására. A konferencia-módszer az áldozat és elkövető közti erőviszonyok egyensúlyára is figyelmet szentel, elsősorban a folyamatba bevont támogatók igénybevételével.

A resztoratív igazságszolgáltatás konferencia-modelljei az áldozat, az elkövető, valamint támogatóik (családtagokat és más fontos személyeket ideértve) bevonása alapján változatos képet nyújtanak. Megkülönböztethetőek aszerint, hogy ki facilitál, hogy az egész csoport vagy csak a családi választmány tárgyal-e az eset kimeneteléről, és ki hagyja jóvá a megállapodást. Többnyire a rendőrségi vagy iskolai esetgazda, az iskolai tanácsadó vagy szociális munkás facilitálja a megbeszélést.

A konferencia-módszernek bőségebb, többirányú hozadéka van az áldozat-elkövető békítési programok eredményeihez képest, hiszen a konferenciával is általában elérik az áldozat és elkövető közötti kibékülést, sőt a békítés csak egy a konferencia számos pozitív

eredménye közül. A konferencia-módszert alapvetően a helyreállítás és a közösség átforgalmazásának filozófiája vezeti. Legelterjedtebb válfaja, az ún. Reál Justice© eljárás – amely hazánkban is terjedőben van –, egyrészt az új-zélandi modellből (családi csoport konferencia) ered, másrészt az ausztráliai Wagga Wagga-ból elindult rendőrségi közösségi-fegyelmző technikákból kinőtt felelősségi csoport konferencia modell különböző változataira épül.

Fiatalkorúak Családi Csoport Konferenciái. Az Új-Zélandon 1989-ben hatályba lépett „A gyermekek, fiatalok és családjaik védelméről” szóló törvény, forradalmasította a fiatalok igazságszolgáltatási eljárását. A családi csoport konferencia modellt egyrészt mint a bírósági eljárás alternatíváját, másrészt mint az ítélethozóknak szóló útmutatást vezették be. Ezzel megteremtették a jogi kereteit annak, hogy a családokat bevonják a gyermekük által elkövetett cselekmény legmegfelelőbb viszonzásáról való döntéshozásba, és a módszert felhasználhassák a súlyos és különös visszaeső fiatalok elkövetők eseteiben is.

A fiatalok elkövetők jogainak védelme érdekében az ilyen konferenciákon a fiatalok mellé jogászt biztosítanak (fiatalok ügyvédje), ha letartóztatták és a bírósági felügyeletet is kilátásban tartották a konferencia-megállapodáson túl. A konferencia összehívásának időpontját és helyszínét a fiatalok eljárásának koordinátora határozza meg, miután konzultált a családdal és az áldozattal. Részt vesz rajta a fiatalok elkövető, a család, beleértve a tágabb családot is, az áldozat, az áldozat támogatói, a rendőrség fiatalokat segítő tiszte, a fiatalok ügyvédje és mások, akiknek a megjelenését a család kívánja. Az eljárás menete egyebekben konferenciáról konferenciára változhat a felek igényei szerint.

A módszer törvényerőre emelése Új-Zéland-szerte természetes kísérletet indított el a konferencia-modell alkalmazása terén. Fel-mérések sora²⁶ bizonyítja, hogy a konferencia-módszer képes az elkövetők felelősségét értelmes módokon megragadni és érzékenyen reagálni az áldozatok valódi szükségleteire: lehetőséget nyújthat mind a jelenletre, személyes találkozásra, mind a meghallgatásra, némi gyógyulásra, annak közelebbi megértésére, mi és miért történt, és az ügy több szempontból is fontos lezárására.

Közösségi Csoport Konferencia. Új-Zéland konferencia modelljének központi eleme a „családi választmány”: amikor az elkövető családja zártkörű tanácskozáson dolgozik azon, mi a legjobb módja az elkövetés kezelésének. Több szakember megkérdőjelezi ennek használhatóságát akkor, amikor nem családtag áldozatról van szó, hiszen ez szükségszerűen más megközelítést eredményez. 1991-ben, amikor a konferencia-módszer utat tört az ausztráliai Wagga Wagga-ban, egy Terry O'Connel-szerű rendőrtiszt által alkalmazott közösségi rendfenntartó technikaként, lazán épült csak az új-zélandi családi csoport konferencia-modellre. A megközelítés inkább a brit-típusú rendőrségi figyelmeztető, biztosító módszerek kiterjesztésére épült, és másfajta elméleti értelmezése volt, mint az Új-Zélandon működő, a kiterjedt család bevonásán alapuló szociális munka modellnek.

Braithwaite ún. reintegratív szegény-elmélete (1989) volt leginkább hatással az ausztrál rendőrtiszt konferencia-értelmezésére. Az elmélet állítja, hogy míg a család és a barátok által kifejezett rosszállás lelkiismeret-furdaláshoz, büntudathoz vezet, addig a hatóságok rosszállása ellenkezéshez, dachoz. A reintegratív szegény az elkövetőt egyrészt az elkövetett magatartás miatti szegényezés megtapasztalására ösztönzi, ugyanakkor lehetővé teszi, hogy megtartsa méltóságát. Ezt, az elkövető magatartásáért való felelősségének megtartásán túl, azzal valószínűsíti meg, hogy alkalmat kínál a történetek rend behozása hoz is. A konferenciák eredeti Wagga-modelljében a facilitálás egy rendőrtiszt rutinszerű kötelességeinek része

²⁶ Maxwell és Morris, 1993

volt. Szerepük szerint valamilyen közös megegyezés elérésére bátorították a résztvevőket, amelyben az elkövetési magatartással okozott sérelem minimalizálásának mikéntjéről állapodtak meg.

A közösségi csoport konferenciák, más néven 'reál justice' vagy közösségi felelősségi konferenciák, csak a kilencvenes évek elejére fejlődtek olyan fórumokká, ahol az emberek úgy foglalkozhatnak a társadalomban nem tolerált, helytelen magatartásformákkal, hogy tág tere nyílik a valódi béketeremtő lehetőségeknek is: bevonva iskolákat, munkahelyeket, közösségeket, ifjúsági szervezeteket és kollégiumokat. Ezek a konferenciák nem feltétlenül a rendőrség kompetenciájába tartoznak, bármely hatóságnál működő hivatalnok által facilitálhatóak, hogy az esetet eltereljék a hivatalos eljárástól (pl.: pártfogó felügyelők által), vagy képzett közösségi önkéntesek közreműködésével.

A felelősségi csoport konferenciák esemény-centrikusak, az adott magatartással okozott sérelem helyrehozatalára korlátozódnak, és nem teljes körű szükséglet-feltáró, illetve rehabilitációs vagy egyéb szociális szolgáltató mechanizmusok. Nem céljuk, hogy tanácsadást nyújtsanak az érintett feleknek, vagy hogy az elkövetők saját szociális kompetenciáját fejlesszék.

Ezeknek a konferenciáknak számos összefüggő és elválaszthatatlan célja van: a) lehetőséget adni az áldozatnak, hogy részt vegyen az elkövető magatartására adott hivatalos reagálásban, b) alkalmat kínálni az elkövetőnek tette következményeinek megértésére, valamint c) bevonni azon emberek szélesebb közösségét, akiket az ügy kedvezőtlenül érintett. A konferenciamódszerek alapvetően demokratikusak abban, hogy minden résztvevőnek esélye van a megszólalásra, hogy kifejezze érzéseit, és hogy szava van az eljárás kimenetelét illetően.

A helyreállító igazságszolgáltatás közvetlen érdekeltjei az áldozatok, elkövetők és ezek gondoskodó közösségei. Annak fokát, hogy a társadalmi nevelés-fegyelmezés formái közül melyiket határozhatjuk meg teljesen 'resztoratívnak', az adja meg, hogy ebből a háromból melyiket vonják be a jelentőségteljes „érzelemcserébe” és döntéshozatalba. A kölcsönhatás intenzív működése elengedhetetlen az érdekelték érzelmi szükségleteinek találkozásához. A közvetlen érintettek mindegyikének szükségleteivel találkozó érzelemcseré nem jöhet létre, ha az érdekeltéknek csak egyik csoportja vesz részt²⁷. A legtöbb helyreállító eljárás éppen ezért a közvetlen érdekelték mindhárom csoportjának aktív részvételét magában foglalja.

Azokban az esetekben, amikor a társadalmi fegyelmezés olyan felfogású, hogy csak a közvetlen érdekelték egyik csoportjának szükségleteivel foglalkoznak anélkül, hogy bevonják a többi csoporthoz tartozó egyéb közvetlen érdekeltet is – mint a bűncselekmények áldozatainak kártalanítása például -, akkor az eljárás csak részben resztoratív. Azok az eljárások, mint az áldozat-elkövető mediáció, amelyekbe bevonják a fő érdekeltet, de kizárják a róluk gondoskodó közösségeket, nagymértékben resztoratívak. Csak amikor a közvetlen érdekelték mindhárom csoportját bevonják – így a konferencia megbeszéléseken és a kör-modellekben - mondhatjuk, hogy az eljárás teljesen resztoratív.

A háttér

A helyreállító igazságszolgáltatás tehát olyan eljárás, amellyel az adott bűncselekmény által okozott sérelmeket célozzák meg, és állítják helyre.”A resztoratív végkimenetelnek

²⁷ Paul McCold, 2001

átalakító dimenziója van: az áldozatokat túlélőkké változtatja, a konfliktust együttműködéssé, a szegényt önérzetté, és az egyéneket közösséggé²⁸.

Lényegében a XX. században többféle igazságszolgáltatási koncepció maradt fenn egymás mellett, egymásra hatva. A legelterjedtebb a klasszikus iskola büntetőjogi alapelveire épülő ún. retributív (megtorló) koncepciója, mely szerint egyedül a tett az, ami értékelendő, és ennek megfelelően a büntetés az egyedüli helyes állami reakció a bűnözés vonatkozásában. E nézetrendszer szerint a bűncselekménnyel megsértett jogrendet szükséges helyreállítani, a társadalmi megtorlást ily módon lehet mederben tartani és az igazságosságot gyakorolni. A tett értékelésekor tehát az állam áll szemben polgárával, aki bűncselekményt követett el, de a cselekmény többi, közvetlenül érintett és érdekelt szereplője hangsúlytalan marad. A másik domináns koncepció, a pozitivisták büntetőjogi elméletéből táplálkozó ún. preventív igazságszolgáltatási szemlélet. Lényege, hogy mivel a bűnözésnek egyrészt az elkövető személyiségében, másrészt a társadalmi környezetben rejlő okai vannak, nemcsak az elkövetés determinált, hanem a magatartások is determinálhatók, vagyis a hangsúly nem a büntetésen, hanem a bűnözés megelőzésén van. A második világháború után ebből a szemléletből nőtt ki az ún. „treat-ment” (kezelés) -elv. Az elkövető megbüntetése helyett, annak nevelése, megváltoztatása vált fontosságot valamilyen büntetőeljárásba vont elkövető emberi jogainak tiszteletben tartása és biztosítása. Ugyanakkor a bűncselekmények áldozatainak jogaival és eljárási szerepükkel kapcsolatosan továbbra sem bontakozott ki egységes megközelítés a kriminálpolitikában, noha a húszas évektől többen szorgalmazták a sértettnek járó elégtétel biztosítását. Markánsná vált az a nézet, miszerint a büntetőjog ugyan közjog, és a büntetőeljárás alapvető célja az állami büntető igény érvényesítése, de emellett meg kellene jelennie más érdekeknek is az igazságszolgáltatás során: a megsértett egyéni magánjogi érdekek és a nem kizárólagosan anyagi szempontból megfogható bántalmak kompenzációs lehetőségének is. Ezen nézetek nyomán indultak meg azok a jóvátételi és kártalanítási programok, amelyek alapvetően más szemléletet igényeltek a tradicionális büntetőjogi elvekhez képest. A több évtizedes fejlődés eredményeként kialakult reformer irányzatot „resztoratív” igazságszolgáltatási koncepcióként írhatjuk le, természetesen ezen belül számos különböző elmélettel. Lényege szerint az áldozat a büntetőeljárás középpontjába került, mivel a konkrét sérelmeket ő szenvedte el, legyenek ezek anyagi károk vagy pszichés-érzelmi sérülések, az állami büntetőigény ily módon tulajdonképpen másodlagos jelentőségűvé vált. Mivel ennek a koncepciónak a terjedése egybeesett egyrészt a neo-klasszikus és neo-pozitivisták irányzatok hanyatlásával és a bűnözés kihívásaira adott válaszainak elégtelenségével, másrészt a kriminológia modern iskolája azon nézetének népszerűsödésével, miszerint a bűnözés okai az emberek közötti konfliktusokra vezethetők vissza, a resztoratív igazságszolgáltatásban az áldozat mellett óriási szerepe van az elkövető rehabilitációjának, a stigmatizáció elkerülésének, és az érintett közösség aktív bevonásának.

Egyes nézetek odáig radikalizálódtak, hogy magát a bűncselekményt is konfliktusként értelmezik, ahol a cél a megromlott emberi kapcsolatok helyreállítása. Emellett helyt kap ugyan a jogbéké visszaállításának igénye is, de mindenképpen a laikus közreműködés és döntéshozatal színterén, az állami igazságszolgáltatás professzionális intézményei helyett.

Természetesen az egyes büntető igazságszolgáltatási megközelítések egymás mellett léteznek ma is. A domináns irányzatok a XX. század végére azonban egyértelműen bebizonyították, hogy elengedhetetlen minden olyan változtatás bevezetése, amely alkalmas lehet jobb és valós kriminálpolitikai eredmények felmutatására. Az igazságszolgáltatás

²⁸ Nathanson, 1992, 1998; Tomkins, 1995; Moore, 1996; Braithwaite, 1999.

resztoratív koncepciója olyan szemléletet hordoz, amely túlmutat a büntetőjog és az állami jogszolgáltatás adta kereteken.

Az első olyan szerző, aki megalkotott egy valóban egységes és átfogó resztoratív igazságszolgáltatás-modellt, Howard Zehr volt. Először egy kis pamfletben²⁹, majd ezt követően „Változó nézőpontok” c. könyvében írt erről. A helyreállító igazságszolgáltatást „alternatív igazságszolgáltatási paradigmaként” ábrázolja, s minden fontosabb vonatkozásában szembe állítja a jogi vagy megtorló igazságszolgáltatás alapelveivel. Zehr munkája széles körben hatott meghatározott elméletek körében, ami különösen nyilvánvaló az amerikai Mark Umbreit (1985), az angliai Martin Wright (1991) és John Harding (1982) munkáiban. Ezek a szerzők a resztoratív igazságszolgáltatást mint az áldozat-elkövető mediáció tulajdonképpeni szinonimáját kezelték, és folytatták a magán-tárgyalás mint a bűncselekményre adott elégséges válasz hangsúlyozását. Wright például a resztoratív igazságszolgáltatást a büntetőjog polgári jog irányába történő elmozdulásaként adja elő.

A konferencia-kutatás eredményei. Rendszeres kutatási munkák nem járultak az új-zélandi 1989-es átfogó nemzeti szabályozás bevezetéséhez, de néhány kutatási megállapítás már elérhető a modell eredményeiről³⁰. Sokkal kevesebb fiatalok került bíróság elé és kapott ítéletet 1990-ben (2 587), mint a törvényt megelőzően (10 000-13 000). A fiatalok intézetekbe utalása több mint 50%-kal csökkent, az 1988-as 262-ről az 1990-es 112-re.³¹ Noha kevesebb program tesz jelentést sikerről a megállapodás elérése vonatkozásában, a konferenciaprogramok ugyanolyan jól látszanak teljesíteni, mint a legjobb mediációs programok abban a tekintetben, hogy egyszerű üléssel hozzásegítik a feleket a jóvátételről való megállapodás eléréséhez.

Még kevesebb működő program számol be az egyezség feltételeinek elkövető általi teljesítési arányáról. A konferenciamódszerrel működő programokat a megállapodás teljesítése szempontjából ugyanolyan vagy magasabb arányok jellemzik, mint azt a kevés mediációs programot, amely egyáltalán beszámol ilyen információkról.

A felelősségi konferenciák az első programtól kezdve csaknem folyamatos vizsgálódás tárgyát képezik. A Wagga Wagga-ban történt kezdeti értékelés 691 letartóztatott fiatalok esetét hasonlította össze a program első három évében, a program bevezetését megelőző tizennyolc hónapban zajlott 534 esettel. Az eredmények³² az alábbiakat mutatták:

- a bíróságon kívül kezelt elkövetők aránya 49%-ról 72%-ra nőtt, a visszaesés növekedése nélkül
- a konferencián résztvettek körében az újra-letartóztatás alacsonyabb számú volt, mint azoknál, akiket bíróság elé állítottak (36% az utóbbiak, 19% az előbbieket esetében)
- a konferencián megszületett egyezség betartásának aránya 95% felett volt
- a megelégedett áldozatok aránya 90% .

Az Egyesült Államokban található pennsylvaniai Bethlehembben lefolytatott vizsgálat³³ volt a „Reál Justice” névvel futó felelősségi konferenciaprogram első teljes körű reprezentatív vizsgálata. A felmérés 215 bűnügyet tartalmazott, bevonva 292 fiatalok

²⁹ „Megtorló Igazságszolgáltatás, helyreállító igazságszolgáltatás” (1985)

³⁰ Maxwell – Morris, 1993

³¹ McCold, 2001

³² Moore – O’Connell, 1994; Moore- Forsythe, 1995

³³ McCold – Wachtel, 1998

elkövetőt és 217 áldozatát, véletlenszerűen kijelölt bírósági vagy rendőr által facilitált eljárásokból. A választható esetek közé tartoztak vagyonelleni és erőszakos bűncselekmények, ideértve a fenyegetést, zaklatást, rendzavarást és a bántalmazás enyhébb eseteit. Az eredmények:

- a konferenciára kijelölt esetekben a részvételi arány 42%-os volt (50% a vagyon elleni, 32% az erőszakos bűncselekmények esetében)³⁴,
- az áldozatok, elkövetők és ezek szüleinek több mint 96%-a elégedett volt és korrektséget tapasztalt, nagyobb arányban, mint azok, akik a bírósági eljáráson mentek keresztül,
- az áldozatok közül azok, akik részt vettek konferencia-megbeszélésen, jelentősen nagyobb valószínűséggel mondták, hogy az elkövető felelőssége kielégítően megmaradt, mint azok, akik nem vettek részt konferencián,
- az elkövetők 94%-a betartotta az áldozatnak a konferencián tett ígérését, mind az anyagi kártérítés, a közösségi munka, mind a bocsánatkérés vagy más szimbolikus jóvátétel vonatkozásában,
- azoknak a fiataloknak a körében, akik konferencián vettek részt, alacsonyabb az újra-elkövetési ráta, mint azoknál, akik visszautasították a részvételt ideális programmá téve a konferencia-módszert a fiatalok hivatalos igazságszolgáltatási eljárástól való elterelésére.

Azon elkövetők, akik részt kívántak venni konferencia-megbeszélésen, alacsonyabb újra-elkövetési arányt (20%) mutattak, míg a részvételt visszautasítóknál ez magasabb (48%).

Ez a vizsgálat alátámasztotta az eredeti Wagga Wagga kutatás³⁵ konklúzióját, amely szerint nagyszámú tipikus fiatalkori elkövetés nyugodtan elterelhető a hivatalos igazságszolgáltatás rendszerétől anélkül, hogy megnövekedne az újra-elkövetés általános szintje.

A szemlélet

A Leuveni Deklaráció (1999) a következőket írja:

„A bűncselekményt nem a köz szabályainak megszegéseként vagy a jogi-morális rend tartalmának áthágásaként kell tekintetbe vennünk, hanem elsődlegesen úgy kell kezelni, mint az áldozatoknak okozott sérelmet, mint a közösségi béke és biztonság kezelését, és mint kihívást a társadalmi közrend vonatkozásában. A bűncselekményre adott válaszreakcióknak hozzá kell járulniuk az okozott sérelem csökkentéséhez, kezeléséhez és kihívásához. A bűncselekményre adott társadalmi reakciók fő szerepe, funkciója nem a büntetés, de azon feltételekben való közreműködés, amelyek elősegítik az elkövetés okozta sérelem helyreállítását, orvoslását. Ezért hívják e modellt resztoratív vagy helyreállító, jóvátételi igazságszolgáltatásnak. Szerte a világon történtek kezdeményezések, amelyek lefedhetők ezzel a kategóriával. Ezek vezettek ahhoz, hogy sok tudományos kutató és szakember vallja a resztoratív igazságszolgáltatásról: a bűncselekményre való reagálás komoly alternatívájává fejlődhet. A helyreállító szemlélet célja az áldozatnak okozott sérelem jóvátétele, és a közösség békéjének és a társadalom biztonságának megteremtéséhez való hozzájárulás. Ezt megvalósítandó olyan eljárással dolgoznak, amelyben az adott cselekményben érdekelt minden fél összeül, hogy közösen oldja meg a cselekmény utóhatásainak és jövőbeni

³⁴ Ennek az a jelentősége, hogy az ilyen megbeszéléseken történő részvétel önkéntes, tehát az elvileg konferencián kezelhető esetekben az érintettek döntésén múlik, hogy lesz-e facilitált megbeszélés.

³⁵ Moore, 1995

következményeinek ügyét. Ezért a hatóságoknak komoly erőfeszítéseket kell tenniük a fiatalok bünelkövetés resztoratív reakcióinak facilitálására. A hatóságok szerepe arra kell hogy korlátozódjon, hogy elősegítse a resztoratív eljárás feltételeinek megteremtését, garantálja az eljárások korrektségét, az egyéni törvényes jogok tiszteletben tartását, a bírói kényszer hatását biztosítsa azokban a helyzetekben, ahol az önkéntes resztoratív tettek nem jártak sikerrel, ugyanakkor a bűncselekményre szükségképpen reagálni kell; valamint olyan helyzetekben, ahol a bűncselekmény és az arra adott közreakciók természetéből adódóan az egyszerű önkéntes elrendezés hatástalannak tűnik – a bírói eljárás kezdeményezése. Noha a fentiekben előadott kérdések elsősorban a fiatalok elkövetők cselekményeire adandó reakciókra fókuszálnak, hasonló szempontok a felnőtt elkövetés vonatkozásában ugyanolyan jól alkalmazhatóak.”

Amennyiben a felelősségvállalást mint demokratikus értéket komolyan vesszük, akkor nem lesz elegendő a resztoratív módszereket a hivatalos büntető igazságszolgáltatás intézményrendszerének keretén belül művelni. A resztoratív igazságszolgáltatás koncepciói „közvetlenül a mindennapi élet és rutinszerű konfliktusaiban elszenvedett sérelmekre is vonatkozhatnak, amikor a történet nem minősül bűncselekménynek”³⁶. Az embereknek szükségük van ilyenfajta bevonódásra vitáik során az iskolákban, munkahelyeken és máshol a közösségekben. Hogyan mozdulhat el a társadalom a fennálló hivatalos resztoratív rituálékon túl afelé, hogy a resztoratív technikákat a mindennapi élet szerves részévé tegye?

A kérdés remélhetően nem marad költői, hiszen azokban az országokban, ahol a büntetőjog a szigorú, kötött legalitás elvére épül és a jogrend kevésbé nyitott az elterelő vagy resztoratív technikák alkalmazására, ott a jogon kívüli konfliktusok kezelésében megfigyelhető a különböző módszerek, helyreállító technikák alkalmazása.

A módszer

A közösségi vagy családi csoportkonferenciákon aki elismeri, bevallja, amit tett, azt általában elterelik a hivatalos eljárástól. Az elkövető találkozik tettének áldozataival, amelyen mindkét fél családja és barátai is részt vesznek. Mindnyájukat arra ösztönzik, mondják el, hogyan érintette őket az adott magatartás. A gyakorlati és elméleti szakemberek³⁷ egyaránt hasonlóan írják le a konferencia hatásait, illetve érzelmi dinamikáját.

„Az elkövető kezdeti reakciója gyakran indifferens és közömbös. Mégis, ahogy a konferencia előrehalad és mindkét család elkezd az elkövetőtől történő elidegenedéséről beszélni, az egyén gyorsan elérkezik annak felismeréséhez, hogy a közösség szeretete mélyen hiányzó és egészen fontos része az ő világának. Ezzel a felismeréssel előnti a szégyen, ami után az egyén valószínűleg büntudatot, lelkiismeretfurdalást fejez ki, elfogadja minden érintett megbocsátását, és aláírja azt a dokumentumot, amelyben ígéretet tesz az antiszociális tevékenységgel okozott kár meg nem történtté tételére illetve valamilyen módon való helyrehozására.”

A folyamatot reintegratív megbánásnak nevezik³⁸, ahol a helytelenítés a törődés és a figyelem kontextusában fejeződik ki. Mint a bűncselekmény egyfajta megközelítését,

³⁶ Peachey, 1992

³⁷ Isd.: Nathanson, 1998

³⁸ Braithwaite, 1989

Braithwaite összehasonlította a nevelés családi modelljével, ahol a magatartás elutasítása és kontrollja mindaddig lehetséges, amíg a tisztelet kötelékei fennmaradnak.

A helyreállító szemléletet a nevelésben és az osztályterem ellenőrzésében pozitív nevelésnek hívták³⁹: „Választhatsz azokon a határokon belül, amelyeket mindenki tiszteletben tartása jelöl ki”. E megközelítés szerint a felnőttek és gyerekek közösen döntenek a szabályokról kölcsönös előnyök elérése érdekében, és olyan megoldásokat választanak a problémákra, amelyek minden érintett számára segítségül szolgálnak. Nagyon fontos szocializációs hatása van annak, hogy a konfliktusokban érintettek maguk találják meg a korrigálás, jóvátétel módjait, ráadásul egymással együttműködve, a megsérült emberi viszonyok helyreállításával.

A Magyarországon is meghonosodni látszó modell megismerése szempontjából kiemelkedő jelentősége van az USA-beli Community Service Foundation non-profit szervezet tevékenységének, amely bajba került fiatalokkal foglalkozik. A CSF hat alternatív iskolájának és tizenkét lakásotthonának munkatársai 1977 óta alkalmaznak resztoratív módszereket. A szervezet szupervízorai négy kulcsszót határoztak meg, ami a CSF munkatársait segíti abban, hogy jobban el tudják különíteni azt a négyféle szemléletet, amelyek alapján – általában a fiatalokkal való foglalkozás címén -, a társadalom különböző intézményei cselekszenek. Ezek: nem tenni, érte tenni, helyette tenni, vele tenni.

Ha a személyzet hanyag volna az ügynökség programjában részt vevő fiatalokkal, akkor nem tennének semmit a nem megfelelő magatartás reakciójaként. Ha engedőek lennének, akkor mindent megtennének a fiatalokért, és keveset kérnének viszonzásul, kifogásokat gyártva a magatartás miatt. Ha büntető volna a személyzet, akkor úgy reagálnának, hogy a dolgokat a fiatal helyett teszik, összeszidva a tanulót és kiszabva a büntetést. A resztoratív módon való reagálás azt igényli, hogy a munkatársak a fiatalokkal együtt dolgozzanak gondoskodásuk során, és közvetlenül alkalmazzák részvételüket az eljárásban, megtartva felelősségüket. E resztoratív szemléletnek kritikus része az, hogy amikor csak lehetséges, a „vele” kategória magába foglalja az áldozatokat, családot, barátokat és közösséget - mindazokat, akiket érintett az elkövető magatartása.

„ Úgy tekintjük ezt, mint egy alapvetően demokratikus módszert. A 'nem tenni' kifejezés a passzív polgárságé, az elidegenedésé. A 'helyett' szó a zsarnokság szava. Az 'érte' a paternalizmusé. A 'vele' az a módszer, amely táplálja a demokratikus polgárságot. A demokratikus polgárság olyasvalami, amit másokkal együtt tanulunk. Sajnos a legtöbb társadalmi nevelési eszköz a 'helyette', 'érte', és a 'nem tenni' kifejezések tartományában található. „⁴⁰

Konfliktuskezelés és kommunikáció. Összeállításunk elején utaltunk rá, hogy a resztoratív igazságszolgáltatásban érvényre jutó szemléletmód jóval túlmutat egy jogi keretek közé szorított jóvátételi gyakorlaton. Alternatív konfliktuskezelő módszerként e helyreállító technikák nemcsak a jog – és különösen nemcsak a büntetőjog – területén nyernek értelmet, hanem mindazon szociális viszonyokban, ahol az emberi kapcsolatok sérülhetnek: gyerekközösségekben – iskolai problémáknál esetkezelés során vagy a közösség mindennapjaiban érvényesülő pedagógiai módszerként, a legkülönbözőbb munkahelyeken alkalmazhatók. Sokan hiszik úgy, hogy a társadalmi konfliktusok kezelésének resztoratív

³⁹ Nelsen, 1996

⁴⁰ Ted Wachtel, a CSF alapítója, 2000

modellje sokkal inkább egyfajta világlátás, mintsem különféle módszerek összessége. Ha pedig így van, érdemes kommunikációs és konfliktusfeloldó készségeink színvonalát felmérni, és ez alapján megállapítani: hol tart a mai magyar szakmai és laikus közvélemény a társadalmat igazgató sokféle normához való viszonyában, hogyan tolerál bizonyos magatartásformákat, mi a viszonya olyan alapfogalmakhoz mint bűn, büntetés vagy megbocsátás, milyen nevelési-fegyelmezési eszközök vannak birtokában, mit vár az állami jogszolgáltatástól, és mit saját kisebb közösségeitől? Kiábrándult-e eléggé ahhoz, hogy hajlandó legyen nyílt diskurzusban újragondolni a társadalmi együttélés előfeltételeit, működőképességének garanciáit, beismerni a fennálló rendszerek kudarcát, sikertelenségét, megkérdőjelezni a konvenciót?

Az elmúlt évtized tárgyhoz kötődő szakirodalmában többen megkérdőjelezzik a magyar lakosság, és a jogi vagy más társadalmi alrendszer felkészültségét a tekintetben, hogy egy halálbüntetést visszasíró közvélekedés és általában büntetéspárti gondolkodásmód, a kötött legalitásra épülő jogrend mellé avagy helyett beépíthető-e bármilyen szinten a nem büntetőjogias szemléletű, a békítésre, jóvátételre és rehabilitációra építő resztoratív modell a gyakorlatba.

Az utóbbi évek tapasztalatai azt is megmutatták, hogy a jogszabályi szinten – noha csak borzasztó szűk körben, de -előírt, az alkalmazás terén nem sok eredményt felmutató, szinte kötelezően beépített mediációs vagy más közvetítő eljárások nem hozzák meg a várt eredményeket, évek óta nem tudják rendezni átfogó szabályozással a társadalmi egyeztetési fórumok helyét, szerepét hazánkban. Idegen testnek titulálják még a jog területén is az effajta megoldásokat, eljárási alternatívákat, de ne gondoljuk, hogy könnyebb elfogadtatni a jogot nem érintő problémák, emberi konfliktusok rendezésének eszközeiként azokat a módszereket, amelyeknek nem a bűnös megalázása és megbüntetése, nem a problémás helyzet kiélezése és az érdekek egymás mellett elbeszélő fenntartása vagy a történetekkel való szembenézés teljes elkerülése a célja.

Hazai közlekedés. A korábban már említett nemzetközi nyomás – elsősorban az ENSZ – hatására váltak egyre támogatottabbá azok a reformjavaslatok és orientációk, amelyek az alternatív szankciók bevezetését célozták, és egy hatékonyabb társadalmi ellenőrzési modell kiépítését tartották kívánatosnak.

Az 5. és 6. számú ENSZ határozat alapján született meg hazánkban a 1074(1999.(VII.7.) sz. kormányhatározat a bűncselekmények áldozatai és hozzátartozóik védelme, káruk megtérülése, enyhítése érdekében teendő jogalkotási feladatokról és egyéb intézkedésekről. Ennek keretében a Kormány 2001. június 30-áig terjedő határidővel felszólította az igazságügyminisztert, hogy vizsgálja felül a büntető jogszabályokat áldozat-védelmi szempontból. A kormányhatározat előírja továbbá az e területen dolgozó szakemberek speciális képzését, amelyben kiemelt jelentőségű a megelőzési stratégiák, a kölcsönös empátia fejlesztése, az érintettek segítése. Másik kiemelkedő dokumentumunk a 102(1999 (XII. 18.)sz. Országgyűlési Határozat, amely az igazságszolgáltatás reformjának folytatásáról intézkedik, és a vitás ügyek bíróságon kívüli rendezésének lehetőségének vizsgálatát célozza meg.

Mindezek a kezdeményezések a jogalkotás területén jelzik a téma fontosságát és aktualitását, hiszen annak belátását igazolja, hogy a büntető igazságszolgáltatást közelebb kell vinni az érintettekhez; ez csökkentheti a távolságot az elkövető és a társadalom között is, ami elősegíti a társadalomba való visszailleszkedés sikerességét, és ezáltal a visszaesés csökkenését.

A gyakorlatból leginkább az látszik egyértelműnek, hogy a helyreállító szemléletnek, közvetítésnek sokszor volna helye, és külön jogszabályi felhatalmazás nélkül is – kísérletképpen – egyre több szakember veszi igénybe a legkülönbözőbb ún. perelhárító technikákat, alternatív konfliktuskezelési modelleket, amennyiben erre lehetősége nyílik. A hagyományos jogi eljárás valamely szakaszában kiegészítő és önként vállalt lehetőségként alkalmaz mediációt vagy más egyeztető, békéltető módszert olyankor, amikor a hivatalos igazságszolgáltatás várhatóan nem tudja a ténylegesen megfogalmazott igényeket minden szempontból kielégíteni, vagy azért, mert egyszerűen nem alkalmas az eljárás a cselekmény bizonyos vonatkozásait kezelni, de a felek, illetve a velük foglalkozó szakember fontosnak tartja, hogy az érintettek valóban ott legyenek. Sokszor a hivatalos eljárás számára láthatatlan változás történik a háttérben, ami aztán adott esetben kihathat magára az eljárásra is. Magyarországon, hacsak nem az eljárásba eleve beépített lehetőségként szabályozott mediációról van szó, még nincsen lehetőség arra, hogy a külföldi modellekből jól ismert jogkövetkezmények társuljanak egy-egy ilyen konfliktusfeloldó eljárás sikeres lezárásához. A büntetőjogban más országokban ismert jogkövetkezmények- mint nyomozás megszüntetése, vádemelés elhalasztása, eljárás megszüntetése vagy próbára bocsátás – bekövetkezéséhez nálunk másféle feltételeknek kell teljesülniük. A sokak által⁴¹ elméletileg elfogadhatónak tartott rendőri mérlegelés lehetőségének bevezetését a jóvátétel és a büntetőügy folytatása kérdésében, mondjuk fiatalok elkövetők esetében, ellehetetleníti az a hozzáállás, amely ma még a rendőrség munkáját alapvetően áthatja a mindennapi gyakorlatban. Az előzetes letartóztatásban lévő fiatalok és áldozataik számára nyújtható segítséget az eljárás egy viszonylag korai szakaszában pl. ugyanis megakadályozza az, hogy a szereplők találkoztatását és esetlegesen a megbánást, a tett és a felelősség vállalását, a megbocsátást és megnyugvást elősegítő ún. helyreállító konferenciáknak, 'szemtől szembe' találkozóknak, békéltetésnek a megszervezése és módszerkénti alkalmazása a hatóságok szerint árt a nyomozási érdekek megvalósításának, sőt kifejezetten jogszabályba is ütközik. Hogy egyébként milyen hozadéka lehet, az a hivatalos igazságszolgáltatás érdek(lődési) körén egyelőre sajnos kívül esik.

Nagyobb érdeklődést mutat általában a helyreállító szemléletű konfliktuskezelés iránt a hazai gyermekjóléti szolgáltatás és a gyermekvédelem rendszere, ahol kifejezetten mint általános konfliktuskezelési modell használhatóak a különböző csoportos konferenciamodellek, békéltető eljárások vagy mediációs technikák. Ezen a területen – mivel többnyire a különféle szocializációs szinterek problémás helyzeteivel találkozunk leggyakrabban – az elmúlt néhány évben fokozott igény jelentkezik olyan új és hatékony technikák alkalmazására, amelyek képesek ezen történetek szereplőinek és érintettjeinek tényleges és hosszútávon ható segítséget nyújtani, valamint az esetkezelő szakembereknek is hasznos az alkalmazásuk. Hasznos, mert tudják kezelni a kialakult helytelen magatartással okozott szituációkat, érzelmileg terhelt konfliktusokat úgy, hogy visszaadják az érintetteknek a saját magukról szóló döntés, és ezzel együtt a változás lehetőségét és felelősségét.

Abban nagyjából egységes a szakmai – elsősorban jogász -közvélemény, hogy a diverziós – és ezen belül a resztoratív – eljárások csak a fennálló állami büntető felelősségrevonás keretein belül és eljárásrendszerhez idomítva építhetők be, igazán preferálható terület a gyermek- és fiatalok bünelkövetők köre, és csak meghatározott, kisebb súlyú cselekmények esetében elfogadható alkalmazásuk, szigorú kompetenciahatárok megvonásával az ügyész és a bíró mérlegelési lehetőségeiről. Azonban ilyen szemléletű

⁴¹ Lásd erről részletesebben Dr. Barabás Tünde : Miért nincsen még mediációs eljárás Magyarországon? – Rendszertani Szemle 1992/3.

eljárások nem feltétlenül csak a büntetőjoghoz kapcsolhatók, sőt sokkal nagyobb jelentőségük és prevenció szerepük lehet egyéb szocializációs színtereken.

A módszer alkalmazása. Az előzőekben leírtakból kiindulva kezdte el a „Reál Justice” konferencia-modell hazai adaptálását a Család Gyermek Ifjúság Kiemelten Közhasznú Egyesület 2000 februárjában. A hazai civilszervezetek közül többen *felismerték* már annak jelentőségét, hogy egy adott közösségben elszenvedett konfliktus rendezéséhez, a sértetti érdekek fokozott érvényesítéséhez szükség van olyan speciális módszerek bevetésére, melyeket a hivatalos állami büntetőhatalom rendszere, illetve szervezetei nem tudnak hatékonyan alkalmazni eljárásukban. Civil kezdeményezés hozta létre azt a néhány mediációs szolgálatot, amely az országban már akkor is működött, amikor a hivatalosan, jogi keretekkel meghatározott egyes közvetítői tevékenységeket még nem is alkalmazták a (jog)viták rendezésében hazánkban. A „Szemtől szembe” konfliktuskezelő programként adaptált amerikai-ausztrál resztoratív modell első, kísérletinek mondható szakasza⁴² számos fontos tanulságot hordoz az abban résztvevők számára. A fentiekben ismertetett konferenciamódszert és resztoratív szemléletformálást olyan gyermek- és felnőtt közösségekben kezdtük el, amelyek önként jelezték igényüket a részvételre. Elsősorban eseti konfliktuskezelő technikaként vezettük be a módszert, amelynek hatékony alkalmazásával lehetőség nyílt a hagyományos szankciók (így pl. iskolai fegyelmi eljárás, „magántanulósítás”, vagy kicsapás) elkerülésére. Másodsorban alkalmunk nyílt együttműködni egy budapesti alternatív iskolával abban, hogy a pennsylvaniai tapasztalatokat a hazai viszonyokra és tényleges szükségletekre alkalmazhatóvá tegyük azért, hogy a resztoratív szemléletmódot a pedagógiai -fegyelmezési eszköztárba bevezessük. Az egyes, „problémás gyerekek”, illetve „bajkeverők” által kirobbantott konfliktusok kezelésében a „Szemtől szembe” konfliktuskezelő módszert alkalmaztuk az iskola jelzése alapján. Ennek a munkának a keretében az alábbiak szerint jártak el a módszer alkalmazói:

a) *Formális konferencia lebonyolítása.* A kapcsolatfelvétel telefonon, vagy ahol ez lehet, személyesen történik, és az eljárás menetének elmagyarázására, valamint a részvételi szándék kiderítésére koncentrálnak. Az elkövetőket arra biztatják, hogy magatartásukért nyíltan, egyértelműen vállalják a felelősséget. Az áldozatok ahhoz kapnak ösztönzést, hogy gondolják végig, mit is szeretnének mondani az elkövetőnek, és mit várnak a konferenciától. Mindkét féltől megkövetelik, hogy nevezzen meg személyes támogatókat a konferencián való megjelenésre, akikkel a facilitátor szintén felveszi a kapcsolatot. A facilitátor ezt követően megtervezi a konferenciát, elsőbbséget adva az áldozatok szempontjainak.

A konferenciák sajátos vonása az, hogy írottak- a facilitátorok egy egyszerű írott forgatókönyvet követnek a folyamat során. A konferencia-megbeszélés a facilitátor által felolvasott bevezetővel kezdődik, amely felállítja a konferencia fókuszát: megérteni hogyan érintett minden résztvevőt az adott rosszcselekedet és megegyezni a sérelem orvoslásának legjobb módjában. A facilitátor elmagyarázza a kölcsönös elégedettséget hozó megegyezés elmulasztásának következményeit, és emlékezteti a résztvevőket a részvétel önkéntességére. Rendszerint a hagyományos szankcióalkalmazás rendszere megmarad egy olyan lehetőségnek, amelyet akkor vesznek igénybe, ha a felek nem állapodnak meg vagy az elkövető nem teljesíti a megállapodásban foglaltakat.

⁴² 2000-2001: 1. szakasz – Nemzetközi szakemberek meghívása, facilitátori tréningek, külföldi tanulmányutak szervezése hazai szakemberek számára. 2. szakasz – Potenciális partnerek szükségletfelmérése, kutatási és együttműködési tervek elkészítése, koordináció, esetkezelés 3. szakasz – Pedagógiai program kidolgozása, értékelés.

A konferencia-megbeszélés három részre tagolódik. Először a résztvevők meghatározott nyílt végű kérdésekre válaszolnak. Az elkövetőt arra kérik, írja le, hogyan vált az esemény részesévé, szerinte kit és hogyan érintett a cselekmény. Az áldozatoknak el kell mondaniuk az eseménnyel kapcsolatos reakcióikat, és kifejezésre juttathatják, hogyan érintette őket az adott magatartás. Ezt követően az áldozat, majd az elkövető támogatói beszélnek meg saját reakcióikat, és arról kérdezik őket, melyek a tárgyalásra váró fő témák.

A konferencia második szakasza a jóvátételi egyezségről való tárgyalást foglalja magában. A facilitátor megkérdezi az áldozattól: mit vár a konferencia-megbeszéléstől. Ez a kérdésfeltevés olyan elvárások figyelembe vételét jelenti, amelyek nem az anyagi kártérítésre korlátozódnak csupán. Mind az áldozatnak, mind az elkövetőnek bele kell egyeznie a tárgyalási szakaszban tett valamennyi javaslat elfogadásába.

A harmadik szakasz az egyezség elérésével veszi kezdetét. Ez a kötetlen társasági rész, amikor frissítőket szolgálnak fel. Az informális reintegrációs periódus nagyon fontos záró része a konferenciának, és a közösségi konferenciák megkülönböztető, sajátos vonása.

b) *Informális technikák alkalmazása.* Amennyiben nem formális megbeszélés összehívására kerül sor, hanem kisebb horderejű, illetve napi, rutinszerű konfliktusfeloldásról, a resztoratív szemléletű technikák közül hatékony lehet még az ún. minikonferenciák, spontán konferenciák tartása, ami egy-egy helytelen magatartás esetében lehetőséget ad az azonnali reakcióra. A módszer további eszközei közé tartozik az affektív (érzelmi töltésű) állítások, illetve kérdések bevetése az adott, helytelenített viselkedés reakciójaként. Ez elsősorban az érzelmeket, a magatartás hatásait kifejezésre juttató kommunikációs szótárban értelmezhető, ami pl. egy gyermekotthon vagy iskola mindennapi rutinjában alkalmas a felborult kapcsolatrendszer visszaállítására.

A „Szemtől szembe konfliktuskezelő módszer” hazai alkalmazásának másik kísérleti terepe – az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztályával együttműködve – azoknak az iskolai és más gyermekközösségeknek a bevonása, amelyeket a D.A.D.A – programhoz kötődően bűnmegelőzési feladatai körében a rendőrség munkatársai rendszeresen látogatnak. Az ORFK a „Szemtől szembe” program facilitálására és konfliktuskezelésre vonatkozó elemeit, szemléleti alapjait a 2001-es DADA kézikönyvbe már integrálta, elfogadva és szakmailag támogatva e resztoratív technikát. A hazai rendőrségi munkában egy másik területen – nevezetesen az áldozatvédelmi irodák munkájában – is hatékonyan alkalmazható a módszer, amelyhez azonban elenged- — hetetlenek lennének a folyamatos készségfejlesztő tréningek.

Az ismétlődő és egyre sürgetőbb igényeknek megfelelően, elsősorban reintegrációs célokat szolgálva a Család Gyermek Ifjúság Egyesület a programot megnyitotta a büntetés-végrehajtás egyes intézményei felé. A jelenkori adottságokat és eddigi tapasztalatainkat figyelembe véve, a konferencia-módszerek hathatós segítséget jelentenének a gyermek- és fiatalok elkövetők kezelésében is.

Irodalomjegyzék

Barabás A. T. : Miért nincsen még mediációs eljárás Magyarországon? Rendészeti Szemle, 1992/3.

Braithwaite, J.(1989): Crime, Shame and Reintegration. Cambridge, Cambridge University Press

Braithwaite, J.(1999): „Restorative Justice is republican justice.” In: G.Bazemore – L. Walgrave: Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime. Monsey NY, Criminal Justice Press

- Görgényi, I.: A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, 2001
- Maxwell, G. – Morris, A. (1993): Family, Victims and Culture: Youth Justice in New Zealand. Wellington, Victoria University
- McCold, P. (2001): Restorative Justice – Practice and Theory, kézirat
- McCold, P. – Wachtel, B. (1998): Restorative Policing Experiment: The Bethlehem PA Police Family Group Conferencing Project, www.restorativepractices.org—
- Moore, D.B. (1995): Mediation vs conferencing. In: J. McDonald, et al.: Family Group Conferencing: A Training Manuál. Bondi Beach, NSW, Australia. Transformative Justice Australia
- Moore, D.B. (1996): Criminal action-official reaction: Affect theory, criminology, and criminal justice. In: D. Nathanson: Knowing Feeling. New York, NY, W.W. Norton
- Moore, D.B.-O'Connell, T. (1994): Family conferencing in Wagga Wagga: a communitarian model of justice. In: C. Alder-J. Wundersitz: Family Conferencing and Juvenile Justice. Canberra, Australian Institute of Criminology
- Nagy, fi: Jóvátétel, mint a konfliktusfeloldó büntető igazságszolgáltatás egyik formája. Jogtudományi Közlöny, 1993/3.
- Nathanson, D. (1992): Shame and Pride: Affect, Sex, and the Birth of the Self. New York, NY, W.W. Norton
- Nathanson, D. (1998): From empathy to community. Conferencing paper, www.restorativepractices.org
- Nelsen, J. (1996): Positive Discipline. NY, Ballantine Books
- Tomkins, S. (1995): The varieties of shame and its magnification. In: E.V. Demos: Exploring Affect: The Selected Writings of Silvan Tomkins. New York, NY, Cambridge University Press
- Vigh, J.: A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás. Magyar Jog, 1998/6.
- Zehr, H. (1985): Retributive Justice, Restorative Justice. New Perspectives on Crime and Justice (iss. 4), Mennonite Central Committee Office of Criminal Justice, Akron, PA